

haaveeksi jäävää elämäntyyliään.

Huolimatta siitä, että teoksen luvut käsittelevät hyvin erilaisia naisia eri aikakausina, on naisten toiminnassa nähtävissä yhdistäviä piirteitä. Ensinnäkin naisilla on kautta aikojen ollut kulttuurihistoriallisesti varsin merkittävä rooli kulttuurisina välittäjinä, kuten kääntäjinä tai salonkien pitäjinä, sekä aikaisemman kulttuuriperinnön säilyttäjinä, mikä korostuu esimerkiksi *babuškojen* merkitystä tarkasteltaessa. Tämä työ on kuitenkin historiankirjoituksessa ja kulttuurintutkimuksessa jäänyt pimentoon, se on yleisesti nähty passiivisena ja toissijaisena. Toisaalta historiassa on myös hetkiä, jolloin naiset ovat muodostaneet merkittävän aktiivisten toimijoiden ryhmän. Nämä hetket liittyvät yleisesti historiallisiin murroskohtiin, joina yhteiskunnallisten normien järkkyessä myös sukupuolelle ja naiselle asetetut tiukat rajat ovat muuttuneet häilyvämmiksi. Tätä kuvaa hyvin naisten osallistuminen toiseen maailmansotaan puna-armeijan riveissä. Poikkeustilanteessa he

saattoivat toimia vastakkaiselle sukupuolelle varatussa tilassa, mutta tilanteen tasaannuttua heidän oletettiin palaavan hiljaa omille elämänalueilleen.

Miksi tämänkaltaisen naisiin keskittyvän kulttuurihistorian kirjoittaminen on sitten hyödyllistä? Tietenkin olisi suotavaa, että naisten kulttuurista vaikuttamista voitaisiin tarkastella yleisissä Venäjän kulttuurihistorioissa. Toistaiseksi näissä ei ole kuitenkaan kyetty ottamaan huomioon sitä, ettei naisten toiminta vastaa kulttuurihistorioiden totuttua tarkastelutapaa, vaan sukkuloi jossain välimaastossa, harmaalla alueella, joka on helppo jättää huomiotta. On tärkeää luoda katsaus nimenomaan siihen, mistä valtavirran kulttuurihistoria on vaennut. Vasta tämän jälkeen voidaan alkaa uudistaa historiankirjoittamisen konventioita niin, että myös aiemmin marginaaliin jääneet ryhmät saavat äänensä kuuluviin.

Eeva Kuikka

Hyvin venäläinen bestseller

Jevgeni Vodolazkin: *Lavr*. Moskva: AST, 2013. 448 s. ISBN 978-5-17-078790-6

Viime vuosina Venäjällä ilmentyneistä romaaneista yksi eniten huomiota herättäneistä on Jevgeni Vodolazkinin *Lavr*. Teos saanut osakseen lähes yksinomaan positiivisen vastaanoton niin kriitikoiden kuin lukijoidenkin (myyntitilastojen) taholta. Näin yksipuolisen yksimielinen vastaanotto on jo itsessään omiaan herättämään kysymyksiä. Pietarissa asuva Vodolazkin (synt. 1964) on ensimmäiseltä ammatiltaan muinaisvenäläiseen kirjallisuuteen erikoistunut filologi, joka debytoi kirjallisuudessa muutama

vuosi sitten romaanillaan *Solovjov ja Larionov* (*Solovjov i Larionov*, 2009). Vuonna 2013 julkaistu *Lavr* on hänen toinen romaaninsa, jolla Vodolazkin voitti samana vuonna arvostetun Bolšaja kniga -palkinnon ja oli ehdolla lukuisiin muihin kirjallisuuspalkintoihin. Mistä siis näin suuren kohun ympärilleen keränneessä teoksessa on kyse?

Juoneltaan *Lavr* on verrattain suoraviivainen. Tapahtumat sijoittuvat keskiajalle. Päähenkilö Arseni on ammatiltaan lääkäri, tai pikemminkin parantaja, joka vaimonsa traagisen kuoleman jälkeen omistaa elämänsä hyvän tekemiselle ja syntyensä hyvittämiselle. Arsenin edesottamuksia

ja hengellisiä koettelemuksia seurataankin läpi romaanin. *Lavr*n kompositio mukaillee niin muinaisvenäläisiä kuin uudempiakin hagiografioita eli pyhimysten elämänkertoja. Erityisesti se on saanut vaikutteita pyhän autuaan Ksenja Pietarilaisen elämästä.

Vaikka tapahtumat sijoittuvatkin nimellisesti keskiajalle, rikotaan historiallisuutta jatkuvasti erilaisin keinoin, kuten moderneilla sanankäänteillä, vedestä esiin tulevilla muovipulloilla jne. Tällä lukijaa muistutetaan, ettei *Lavrissa* ole kyse pelkästään kaukaisesta menneisyydestä. Kuten teoksen alaotsikko ”epähistoriallinen romaani” viittaa, on romaanin tematiikka alleviivatuksi ”ajatonta”. Toisaalta kyseinen keino antaa Vodolazkinille paljon vapauksia esitystavan suhteen. Erityisesti tämä koskee kieltä. Venäläisistä nykykirjailijoista onnistuneimmin arkaismeja ja kirkkoslaavilaisuuksia lienee käyttänyt Tatjana Tolstaja, muuten tosin varsin epäonnistuneessa romaanissaan *Kys’*. Tolstajasta poiketen Vodolazkin viljelee näitä harkitun vähän ja muinaisvenäläinen kielenkäyttö kaikkinen raamatullisine konnotaatioineen toimiikin lähinnä kevyenä tunnelmaa luovana ornamenttina. Muutenkin lukuisat anakronismit esitystavassa (kuten nykylukijaa silmällä pitäen käydyt dialogit) ovat kerralla motivoituja *Lavr*n ”epähistoriallisuudella”.

Kaunokirjallistettu hagiografia on kuitenkin tuskin se genre jolla noustaan myyntitilastojen kärkeen, vaikka uskonnollisuus onkin Venäjällä nykyään muodissa. Niinpä lukijoiden mielenkiintoa pyritään pitämään yllä Arsenin henkisten ponnistelujen keskellä erilaisin hyväksi havaituin keinoin. Mukana on sopivissa määrissä annosteltua graafista naturalismia, lapsiystävällisiä rakastelukohtauksia, kuten myös aina yhtä masentavaa maagista realismiäkin (mikäli termi ylipää-

tään istuu teoksen tiukan kristilliseen kosmologiaan). Tapahtumien varrella tarjoillaan myös runsaasti erinäköisiä tietoiskuja keskiaikaisen Venäjän elämästä, jotteivät Arsenin agoniat pääse pitkästyttämään.

Venäjällä on jo pitkään ollut esillä kysymys ”positiivisista sankareista” kirjallisuudessa, joille on taas alkanut olla sosiaalista kysyntää. Ljudmila Ulitskaja tarjoili oman näkemysensä tästä *Daniel Štain* -romaanissaan. Vodolazkin tarjoilee *Lavrissa* positiivisesta sankarista oman, tietyllä tapaa paljon piparkakku-maisemman versionsa. Yleensä tosin henkilöahmot kiinnostavat eniten niitä lukijoita, joita itse kirjallisuus kiinnostaa vähiten. Tästä huolimatta teoksen päähenkilöä Arsenia kovin inhimillisine ja kovin kristillisine kärsimyksi-neen on syytä pitää *Lavr*in ehkä onnistuneimpana piirteenä. Sen välittäminen lukijalle saakka tuntuu olevan Vodolazkinin pääprioriteetti, jota silmällä pitäen hän alentaa jatkuvasti teoksen rimaa keskivertolukijan edessä, mistä teos kärsii auttamattomasti. *Lavr* vilisee hellyttävään banaaleja elämänviisauksia (”kaikki riippuu rakkautesi voimasta”) eivätkä *Pikku Prinssi* -sitaatit (”ihminen on vastuussa niistä jotka hän on kesyttänyt”) ainakaan auta asiaa. Pikkusievä syntaksi alkaa puuduttaa jo parin sivun jälkeen. Romanin rakenteesta puuttuvat ainoastaan saippuamainokset välistä. Tuntuu kuin *Lavr* olisi tehty mittatilaustyönä miellyttämään nykyvenäläistä lukijaa. Se ei haasta lukijaansa millään tasolla eikä tarjoile ainuttakaan omaperäistä sanankäännettä tai ajatusta, jota ei olisi pureskeltu jo muutama kertaan liikaa. Niinpä teoksen huippumenes-ty ei tulekaan yllätyksenä.

Lavr ei tunnu pystyvän päättämään mihin kirjallisuuden kulma- se kuuluu. Ambitioiltaan ja kompleksisuudeltaan se yrittää

selkeästi painia korkeakirjallisuuden sarjassa, mutta esitystapansa ja sisältönsä osalta keimailee keskivertolukijan kanssa. Kaikki olisi vielä hyvin, ellei Vodolazkin (kuten Ulitskaja, Mihail Šiškin yms.) ottaisi itseään niin mahdoll-toman vakavasti. Kevyemmällä otteella voisi keskinkertaisuuden-kin antaa kevyemmin anteeksi. Tällaisenaan *Lavr* on kuitenkin joko laadukasta populaarikirjal-lisuutta tai kovin keskinkertaista korkeakirjallisuutta (kuten Ulitskaja, Šiškin yms.), niin muo-dollisia ja hankalasti rajattavia kuin kyseiset kategoriat ovatkin. Vodolazkinille itselleen niiden luulisi olevan kuitenkin täysin yhdentekeviä, kunhan romaanin kristillinen sanoma kantautuu lukijoille saakka. Tässä *Lavr* on ainakin onnistunut erinomaisesti.

*Lavr*ia voisi ehkä parhaiten tarkastella osana suurta venäläistä populaarikirjallisuuden traditiota (josta Pasternakin surullisen kuu-luisa *Tohtori Živago* on ilmeisimpiä esimerkkejä), missä mukaan-satempaavan melodramaattisen juonen varjolla syötetään lukijalle milloin mitäkin yleisinhimillistä sanomaa. Sääli ettei tarkoitus pyhitä keinoja. Mutta ne, jotka etsivät kirjallisuudesta ennen kaikkea paria humaania ajatusta per sivu, löytävänevät *Lavr*ista kaiken tarvitsemansa. Kirjailija ja kriitikko Pavel Basinski ehti jo paatoksellisesti julistaa Vodo-lazkinin kirjoittaneen syvällisesti venäläisen romaanin. Tällä kevyen orientalistisella iskulauseella romaani kolahtaa varmaan ulko-maalaisellekin lukijalle.

Mika Mihail Pylsy

Monensuuntaista kansalaisliikettä VIE-alueella

Kerstin Jakobsson & Steven Saxonberg (eds): *Beyond NGO-ization. The Development of Social Movements in Central and Eastern Europe*. Farnham & Burlington: Ashgate, 2013. ISBN: 9781409442226

Esipuhe alkaa aika harvoin kiitok-silla runsaista resursseista. Panos-tus on tuottanut myös tulosta, sillä käsillä on aineistollisesti rikas ja teoreettisesti haastava kokoelma. Antologiassa asetetaan yhdessä ja erikseen kritiikin kohteeksi läntisessä tutkimuksessa tutut väitteet osallistumisen vähäisyydestä ja lamaannuksesta, pessimismistä, kyynisyydestä tai poliittisen luot-tamuksen puutteesta. Taustalla näissä läntisissä arvioissa on tietysti sosialismin murentumisesta seurannut liberaalin demokratian voittokulku, jota 1990-luvulla suoranaisesti juhlittiin. Globaalisti katsoen enemmistön maailman valtioista piti nyt olla aidosti

demokraattisia regiimejä, joille tunnusoimaista olisi elävä kansalaisyhteiskunta. 2000-luvulla euforia väistyi, koska poliittinen uudistuminen ei edennytkään suuntaan, johon lännessä oli viittoiltu. Samanaikaisesti itään virrannut kansainvälinen rahoitus hiipui.

Kirjan keskiössä on sosiaalisten liikkeiden kansalaisjär-jestöjen muodostuminen, joka on usein nähty aktivismin tu-hoksi. Kymmenen artikkelia, joita täydentävät johdanto- ja yhteenvetokappaleet, esittelevät ja analysoivat siirtymäkautta ja nykyhetkeä Puolassa, Unkarissa, Tšekissä sekä Serbiassa ja Bosnia-Hertsegovinassa, lopulta myös Ukrainassa ja Venäjällä. Suuri osa kirjoittajista on alun perin näiltä alueilta, mutta joukossa on tutkijoita myös Britanniasta, Yhdysvalloista, Saksasta ja Ruot-sista. Useat ensiksi mainituista työskentelevät parhaillaan län-